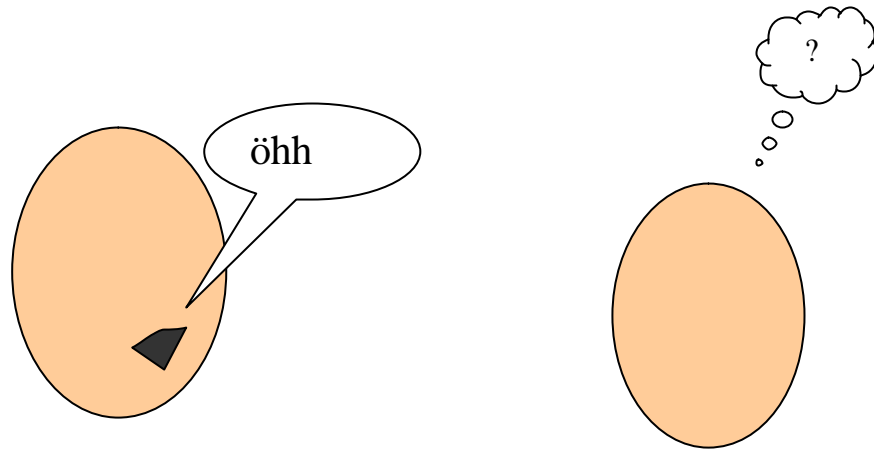

Om att samtala

Gunnar Björing

Boksidan

Om att samtala

Gunnar Björing

Copyright: Förlaget Boksidan 2010
Box 558
146 33 Tullinge

Om att samtala, ISBN-nummer: 978-91-86199-48-7

Du får gärna kopiera denna bok, men sätt då in 5 kronor per kopia på Boksidans plusgirokonto: 199 84 51-7, eller bankgirokonto: 5459-3074. Skriv på inbetalningen att det gäller boken "Om att samtala". Du är också välkommen att besöka vår hemsida www.boksidan.com.

I ett samtal mellan två personer är det som regel meningen att den ene (A) säger något som den andre (B) svarar på. Oftast finns det en uppsjö olika svar B kan ge på A:s påstående eller fråga, beroende på en mängd omständigheter. Beakta exempelvis följande enkla konversation:

A: - Fint väder!

B: - Ja verkligen!

Eller

A: - Fint väder!

B: - Tycker du? Jag tycker det är för varmt.

Eller

A: - Fint väder!

B: - Ja, fast det ska bli sämre väder imorgon.

B:s svar beror givetvis till stor del på de faktiska väderförhållanden som råder i stunden och hans eller hennes inställning till dessa förhållanden. Därutöver beror svaret på var konversationen utspelar sig, är det i en bullrig miljö blir förmodligen svaret enklare än om omständigheterna är lämpliga för småprat. Vidare är det avgörande vilket förhållande B upplever sig ha till A. Om B exempelvis är expedit och A en kund är svaret rimligen annorlunda än om B är gift med A och dessutom är på dåligt humör. Så här kan man, till synes föga meningsfullt, resonera ganska länge, eftersom det inte finns något patentsvar som alltid fungerar bäst. Vad som är det bästa svaret för B beror nämligen på B:s syfte med samtalet. Och det bästa svaret är det svar som i högst grad verkar för detta syfte. Det finns ett antal relativt standardiserade situationer där syftet med samtalet, för åtminstone en av parterna, är mer uppenbart än i andra situationer, såsom:

- Samtal mellan telefonförsäljare och kunder.
- Barns försök att få mamma eller pappa att köpa glass.
- Raggning på krogen.

Dylika situationer är ganska genomlysta beträffande vad som är lämpligt att säga för att uppnå syftet. Telefonförsäljarna går introduktionskurser och har prat-manus att följa. Föräldrar diskuterar mellan varandra och med goda vänner hur man bäst tacklar barnens önskemål/tjat. Vad som är lämpligt att säga i krogmiljön i syfte att få dela säng med någon har dryftats i flera böcker och många av dom som varit i dylika situationer har säker också diskuterat saken med sina vänner. I andra samtalssituationer, där syftet främst är att roa och knyta samman konversatörerna, är samtalstekniken däremot mindre utredd. Avsikten med föreliggande arbete är att, genom frågor till andra, i någon mån utröna hur jag skulle kunna bli bättre på dessa vardagliga samtal.

Jag bad därför åtta personer svara på mina frågor (se bilagan) och samtliga tackade ja. Fyra av dem var män och fyra var kvinnor. De hade en genomsnittsålder om 44 år (median: 45 år, min - max: 38-49 år), varierande utbildningsnivåer, yrken, inkomst, familje- och boendeförhållanden.

Det har hänt, vilket jag skäms över, att när någon stolt berättat om något de utträttat, har jag direkt kontrat med en bedrift av samma art som övertrumfat deras prestation. Men jag tror att personerna jag pratat med kanske inte alltid velat ha den informationen. Istället blev de kanske sårade över att inte ”bli sedda”, dvs. att prestationerna inte betraktades i förhållande till deras förmågor inom de aktuella gebiten. En rimlig reaktion från deras sida är att då att de känt sig nödgade att bevisa att de också har presterat mer. Vilket i sin tur kanske lett till att det blivit en slags tävling i vem som presterat mest. Fast å andra sidan skulle ett svar som bara innehöll en uppskattande kommentar utan någon information om hur jag förhåller mig till ämnet, kunnat uppfattas som att jag är okunnig eller ointresserad av ämnet. Då hade risken varit att en potentiellt intressant konversation dog i förtid. Här följer tre exempel:

A: - Jag har äntligen kommit i gång med att springa en gång i veckan.

B: - En gång i veckan, själv springer jag varannan morgon.

A: - Jag har äntligen kommit i gång med att springa en gång i veckan.

B: - Va bra, det kommer du att ha tillbaka om några månader.

A: - Jag har äntligen kommit i gång med att springa en gång i veckan.

B: - Va bra, själv började jag också så för några år sedan och nu är jag mycket piggare och jag orkar springa ett par gånger i veckan.

Vilken av dessa bör jag välja (fråga 1 i bilagan)?

Fem av de åtta tillfrågade ansåg att det bästa svaret är ett som uppmuntrar talaren och därefter beskriver något av den lyssnandes egna förhållanden eller erfarenheter i ämnet. De övriga ansåg att det var det näst bästa alternativet. De båda andra alternativen: att enbart säga något uppmuntrande, eller att bara säga något om den egna situationen utan att säga något uppmuntrande, rankades ungefär lika dåligt bägge två. Fast som synes i bilagan fick de förhålla sig till en krämpa och beträffande sådana kanske det är mer tröstande att höra att andra lider av liknande plågor, jämfört med att ens prestation blir övertrumfad.

Jag har noterat att de som rimligen är proffs på att ställa frågor, dvs. radiojournalister, sällan kommenterar svaren på frågorna. Istället bemöter de dessa med ett hummande ljud ibland kompletterat med en följdfråga. Är de så vill bli bemötta? Själv får jag en känsla av att personen antingen inte lyssnar eller inte förstår vad jag sagt om reaktionen endast består av exempelvis ”mmm”. Jag uppskattar istället en värderande kommentar som gör att jag förstår att lyssnaren fattar vad det är jag säger. Men vad tycker andra (fråga 2)?

De tillfrågade tyckte (se tabell 1), som jag bäst om respons som visar att den som lyssnar förstår situationen. Näst bäst tyckte de om humningar kombinerat med en följdfråga. Det är lite förvånande eftersom det, enligt min erfarenhet, ganska sällan är några andra än radiojournalister som gör så. Att bara humma, däremot, rankades sist av alternativen. Till och med lägre än svar som visar att den lyssnande inte förstått. Kanske för att i det senare fallet vet talaren att lyssnaren uppfattat saken fel och han eller hon kan med gott samvete förklara om. Men om personen hummar svävar talaren i ovisshet i om huruvida ytterligare förklaringar är behövliga eller inte.

Fast även om man som lyssnare har ambitionen att alltid svara på ett sätt som både uppmuntrar och visar att man förstått, är det ibland omöjligt. Ibland beror det på att man inte har en aning om vad talaren vill komma till. I det läget riskerar ett försök att ställa en fråga av typ ”E” att bli en av typ ”D”. Och då kan det enligt resultaten vara bättre med en respons av typen ”B”, ifall följdfrågan är vettig. Annars kanske ”C” är det minst dåliga alternativet. Det är dock väldigt sällan jag hör någon använda följdfrågor av den typen. Så vitt jag minns har jag faktiskt bara träffat på en person som brukat dylika frågor, och jag gillade det.

Tabell 1. Vilken respons är bäst?

<i>Om du berättar något som du tycker är intressant eller viktigt för någon, vilken sorts respons föredrar du (gradera, 5= bäst):</i>	Medverkande nummer:								Medel
	1	2	3	4	5	6	7	8	
A. Endast ett hummande.	3	1	3	1	2	1	1	2	1,8
B. Ett hummande och en följdfråga.	5	3	2	3	4	4	2	4	3,4
C. En fråga i stil med exempelvis: är det bra eller dåligt?	2	2	5	5	3	2	4	1	3,0
D. En värdering av det du säger som ger dig en aning om att den lyssnade inte förstått.	1	4	1	2	1	3	3	3	2,3
E. En värdering som gör att du förstår att personen uppfattat saken på samma sätt som du.	4	5	4	4	5	5	5	5	4,6

Ofta blir jag tillfrågad av någon bekant om hur exempelvis helgen varit. Efter att jag svarat ställs jag inför valet att antingen ställa samma motfråga, trots att jag vet vad svaret kommer att bli, eller att ställa en fråga som jag inte vet svaret på. Andra gånger har det tvärtom varit jag som börjat fråga och då jag fått frågan tillbaka har jag ångrat att jag började, eftersom jag tvingats erkänna att det inte hänt någonting alls. Vad tycker andra? Vill de som ställer artighetsfrågor generellt ha samma frågor ställda tillbaka?

Bland intervjupersonerna (fråga 3) var det något fler (4 personer) som alltid ville få samma fråga returnerad än de (3 st.) som föredrog alternativet: ”Nej jag har inget behov att berätta om den som lyssnar inte verkar ha något intresse av att veta”, eller ”Det beror på frågan” (1 person).

Således ger resultaten ingen vägledning alls. Vilket i sig är en viss vägledning, eftersom det tyder på att det inte finns någon patentrösning på detta ”dilemma”. Ofta behöver jag emellertid inte fundera över dilemman då många inte lämnar utrymme för en motsvarande motfråga, eftersom de tar upp något annat som kräver ett svar eller en kommentar. Därefter känns det konstigt att återgå till det föregående ämnet.

En liknande situation inträffar då någon frågar hur jag mår. Denna enkla konversationsöppning ställer mig inför valet att antingen ge ett standardsvar som ”bra”, ”bara fint”, ”toppen”, eller att avslöja att jag känner mig lite förkyld, sov lite dåligt eller någon annan mer ärlig rapport om läget. Fördelen med den första typen av svar är dels att samtalet snabbare kan glida in på intressantare frågor än smärre brister i mitt välbefinnande och dels att den inte tvingar den frågande att visa medlidande. Den största nackdelen är emellertid att det oftast inte är helt sant. Om det nästan alltid var toppen skulle ju snart det tillståndet bli normaltillståndet och toppen skulle därefter vara något ännu bättre. Dessutom kan effekten, för den som på sina frågor om hälsan alltid får svar som ”bara bra”, bli att han eller hon tror att alla andra går omkring i ett ständigt lyckorus. Vilket gör att frågaren kanske uppförstorar sina vardagliga fysiska eller känslomässiga krämpor och därmed känner sig sorgesammare än nödvändigt. Men det är kanske helt uppenbart för alla att frågan bara ställs av ren artighet och att ingen egentligen är intresserad av ett ärligt svar?

Resultaten i denna studie tyder emellertid inte på det, då ingen av de medverkande föredrar svar som ”toppen” eller liknande (fråga 4, tabell 2). Det är något märkligt eftersom det vanligaste svaret är just ”toppen”, ”bra” eller andra superlativ. Tre svarade istället att de alltid vill ha ett ärligt svar, men det jag har svårt att tro på. Dessutom är det ett önskemål som är svårt att leva upp till, för vad är ett ärligt svar på en sådan fråga? Och hur egotrippad kan man vara i att lägga ut texten om det verkliga läget för stunden? Fast det var nästan lika många som ansåg att ”C” eller ”D” är bäst.

Tabell 2. Lämpliga svar på artighetsfrågor.

<i>Om du frågar någon om hur den mår, vilket svar föredrar du:</i>	Antal ja
A. Toppen, bra, bara fint eller liknande även fast personen har sina vardagliga krämpor och problem.	0
B. Ett ärligt svar om jag har tid att lyssna annars något som inte tvingar mig att ställa följdfrågor.	1
C. Om det är någon jag bryr mig om vill jag ha ett ärligt svar annars inte.	2
D. Ett lagom ärligt svar är alltid bäst, dvs. jag vill inte bli indragen i värsta känslomässiga misären, men föredrar när någon svarar typ ”lite ont i foten, men annars bra” istället för ”bara fint”.	2
E. Ett ärligt svar är alltid bäst.	3

En del personer använder nästan alltid sig själv och de egna känslorna, eller sin närmaste omgivning som argument och referensmaterial. Det tycker jag kan vara lite tröttsamt. Dessutom ger agerandet, enligt mig, låg trovärdighet åt de påståenden som framförs. Vad tycker andra?

En hög andel av de medverkande förefaller gilla det (fråga 5), eftersom det var dött lopp mellan de som föredrog hänvisningar till subjektiva källor (jag tycker= 4 av de medverkande) som "objektiva" dito (det stod i DN= 4 svarande). Det tredje alternativet att hänvisa till en annan person (Kalle säger...), var det däremot ingen som gillade. Så resultaten ger ingen vägledning, förutom att de tyder på att det ger dålig trovärdighet åt ett påstående att hänvisa till en tredje person.

En relativt vanlig och problematisk situation uppkommer då jag blir bjuden på mat som inte i min smak. Även om värden inte frågar hur det smakar tror jag det förväntas av mig att jag säger att maten är välsmakande. Ett tiggande därvidlag kan tolkas som att jag tycker att den inte är god. Ifall jag då ljuger och säger att den är god kan jag antingen understödja min lögn med handlingar som att ta mer och anlägga en ärlig min eller riskera att värden misstänker att jag ljuger. Fast att säga sanningen är antagligen ännu värre, eftersom det visar att jag tar så lite hänsyn till min värd att jag är beredd att såra denne bara för att inte tumma på min ärlighet. Enligt en guidebok¹ i vett och etikett, bör gästen ta lite och smaka även om maten inte lockar. Om det då visar sig att den smakar illa bör gästen i första hand plåga i sig den ändå, i andra hand lämna den kvar på tallriken. Författarna ger däremot inga riktlinjer för vad gästen bör säga om matens smak eller övriga kvalitéer. Men vilket agerande föredrar de medverkande i de fall de är värdar eller värdinnor?

Fem av intervjupersonerna (fråga 6, tabell 3) rankade alternativet att gästen ber om extra kryddor högst. På andra plats hamnade det alternativ som handlar om att gästen spelar så bra att värden inte märker att de lider. Majoriteten hade även samma uppfattning i det omvända förhållandet att de blev bjudna på mat (fråga 7). Då endast tre av dom i det fallet skulle välja något av alternativen som gör att värden förstår att de inte tycker om maten, framför att låtsas tycka om den eller be om extra kryddor. Således tror jag att jag framgent, då situationen uppstår, ska be om extra smaksättning.

Tabell 3. Vad bör man som gäst göra om det som bjuds smakar illa.

<i>Om du bjuder någon på mat och denne inte gillar det du bjuder på, föredrar du att gästen (gradera, 5= bäst):</i>	Medverkande nummer:								Medel
	1	2	3	4	5	6	7	8	
A. Plågar i sig maten utan att säga något av hänsyn till dig.	3	4	2	1	2	1	1	1	1,9
B. Säger sig vara mätt efter någon tugga varpå resten lämnas.	2	1	5	3	3	3	3	4	3,0
C. Ber om extra kryddor, mer sås eller dylikt och lyckats därmed göra anrättningen ätbar för honom eller henne.	1	5	3	5	5	5	5	2	3,9
D. Spelar så bra att du inte märker lidandet och du därmed får intrycket att maten var uppskattad.	4	3	4	4	4	4	2	3	3,5
E. Smakar på maten och därefter lämnar den på tallriken utan kommentarer.	5	2	1	2	1	2	4	5	2,8

¹. Vett & Etikett – Skrivna och oskrivna regler som gör det lätt att umgås, av Charlotte och Clara Mattsson, Semic press 2001.

Det har även hänt att jag blivit irriterad på någon och då känt för att lufta mina känslor på tu man hand med någon som känner vederbörande. Men jag har förstått att en del människor ogillar att diskutera negativa egenskaper hos någon som inte är närvarande. En förklaring till detta, som jag hört, är att den som talar illa om någon som för stunden är borta, talar illa om dig när det är du som är frånvarande. Men så behöver det väl inte vara?

En klar majoritet (6 av 8) verkar dock tycka att den ovan angivna förklaringen till varför man inte ska prata illa om andra stämmer. Eftersom de sa att de varit med i en grupp där den som för stunden inte närvarat som regel blivit föremål för de andras kritik (fråga 8), oavsett vem det än varit. Och dessa sex personer trodde också att det är vanligt. De övriga två sa att de inte kände igen sig i att föremålet för kritiken kan vara vem som helst i gruppen och jag delar den uppfattningen. Fast oavsett om det är vanligt eller inte tyder resultaten att många anser att det är vanligt.

Något fler av de medverkande föredrar att bli bekräftade i sitt klagande (4 st., fråga 9), jämfört med att de andra tar den det gäller i försvar (3 st.). Och då jag känner de svarande väl, kan jag konstatera att jag väldigt sällan hört kritik mot någon icke närvarande från någon av dom som föredrar att bli motsagda. Därutöver var skillnaden mellan könen stor i denna fråga, då alla kvinnor utom en föredrar att bli bekräftade medan två av fyra män vill bli motsagda. Den sista av de fyra männen svarade att det helt beror på om kritiken är befogad eller inte.

Sammantaget visar detta att kritik mot icke närvarande personer för många verkligen är ett känsligt ämne, i synnerhet bland män. Så känsligt att en del till och med föredrar att bli motsagda i kritiken jämfört med att bli bekräftade. Trots att det rimligen inte är en trevlig upplevelse.

Då någon ringer en kamrat eller bekant för att fråga något, är det vanligt att konversationen inleds med några trevliga frågor som inte har med själva ärendet att göra. Det visar sig emellertid ibland att den uppringde inte har tid att samtala. En del inleder med att tala om att de inte har tid att prata, andra väntar till efter de första hälsningsfraserna är överstökade, emedan ytterligare andra klämmer fram det först en bit in i konversationen. De tre alternativen enligt ovan kan exempelvis se ut så här:

B: - Hej Bengt här, jag hinner inte prata nu kan jag ringa upp dig senare.
Jämfört med:

B: - Bengt!

A: - Hej Bengt! Hur är läget? Har ni fint väder?

B: - Jo tack det är bra och solen skiner, men jag hinner inte prata just nu. Kan du ringa senare?

Eller:

B: - Bengt!

A: - Hej Bengt! Hur är läget? Har ni fint väder?

B: - Jo tack det är bra och solen skiner.

A: - Kan jag få låna ditt tält?

B: - Jag hinner inte prata just nu. Kan du ringa senare?

Jag vet inte vilket alternativ jag, som uppringare, tycker är värst av dessa tre. Det första känns väldigt avsnoppande och bryskt. Det andra och tredje däremot är något trevligare att höra. Fast då ligger "skammen" hos mig som störde, utan att kontrollera om Bengt hade tid att prata. Alla tre fallen är emellertid, enligt min mening, bättre än att inte svara alls för då har jag inget "kvitto" på att Bengt vet att jag söker honom.

Enligt den tidigare nämnda guideboken¹ i hur man bör uppträda ska den som ringer upp någon, efter presentationen, fråga om den uppringde äter middag och om det i så fall skulle passa bättre att ringa upp lite senare. Vilket inte ger en särskilt uttömmande vägledning, eftersom mestadels skulle de som ständigt frågar så framstå som idioter.

Intervjupersonernas svar ger heller inte någon klockren vägledning (fråga 10). Utöver att fler föredrar att direkt bli avbrutna (6 st.), jämfört med att den som lyssnar väntar till dess att frågan är ställd och därefter säger att han/hon inte har tid att svara (2 st.).

Ibland undrar jag om det är något fel på min hörsel. Andra gånger, såsom i bullriga miljöer eller om den vars röst jag inte uppfattar talar väldigt lågt, vet jag att felet inte ligger i eventuella brister i min hörsel. Oavsett vilket, känns det inte roligt att be någon upprepa vad denne just sagt, i synnerhet inte om det händer flera gånger under samma samtal. Värst är det om det, när jag väl hör vad som sägs, visar sig att det som sades inte var viktigt utan, exempelvis, rena artighetsfraser. Fast jag tycker att det är ännu värre att gissa vad folk säger. Och de allra pinsammaste situationerna uppkommer, enligt min mening, då jag gissar fel och samtalspartnern irriterat korrigerar mig. Hur tycker intervjupersonerna att jag bör agera (fråga 11-12)?

När det är fråga om oväsentligheter föredrar lika många (4 st.) att lyssnaren direkt låtsas höra som de som föredrar att ta om det flera gånger. Om det däremot är viktiga saker som avhandlas tar alla utom en hellre om det flera gånger framför att lyssnarna låtsas höra.

Då jag som lyssnare ofta inte vet om det som sägs är viktigt eller inte, när jag inte hör det, talar resultaten således för att jag i framtiden bör fortsätta fråga till dess att jag känner mig säker på att jag hört rätt.

Flera jag känner har för vana att så fort jag delger något som för stunden gnager i mig, försöker de ge mig en lösning på problemet. Vilket ibland, av flera orsaker, kan vara irriterande. Dessvärre tillhör jag nog ofta den gruppen själv. Ibland har jag också upplevt motsatsen, dvs. att jag beskrivit ett problem för någon som jag tror kan hjälpa mig, i syfte att få ett klokt råd, utan att få annat än sympati och tröstande ord till svar. Det senare ger mig känslan av att den som lyssnar skiter i mig och mina problem. Fast det egentligen kanske är så att de visst bryr sig, men att denne av hänsyn till mig inte vill "skriva mig på näsan" vad jag bör göra, för att han eller hon själv inte vill bli serverad färdiga lösningar.

Enligt en känd bok om skillnader mellan män och kvinnor skriven av John Gray² pratar kvinnor om sina problem för att skapa närhet och inte nödvändigtvis för att få hjälp att lösa dem. Män, däremot, pratar bara om problem ifall de verkligen vill ha hjälp att hitta en lösning.

De intervjuades svar (fråga 13) tyder till viss del på att det stämmer, då tre av de fyra tillfrågade männen sa att de alltid vill att den som lyssnar ska komma med en lösning, medan tre av kvinnorna och en av männen hävdade att de ibland vill ha en lösning och andra gånger inte. Endast en av de tillfrågade var emellertid så "kvinnlig" att hon aldrig vill att någon annan kommer med lösningar på hennes problem. En möjlig slutsats av resonemanget är att man i högre utsträckning bör vara försiktig med att ge råd om det är en kvinna som beskriver ett problem jämfört med om det är en man och omvänt.

En alternativ slutsats skulle kunna vara att vi gällande problem som har fysiska lösningar, som förslag på en lämplig butik för ett visst inköp eller en konstruktionslösning, gärna tar emot handfasta råd. Till skillnad ifrån om problemen är av känslomässig karaktär, då vi i första hand söker emotionellt stöd. Om det är sant kommer de personer som i högre grad grunnar på problem som har fysiska lösningar oftare vilja ha handfasta råd än de som tvärtom oftare grunnar på emotionella problem. Om det förre är vanligare bland män kommer effekten på gruppnivå bli att män oftare önskar praktiskt hjälp med de problem de presenterar, än vad kvinnor gör.

² Män från Mars och kvinnor från Venus, av John Gray, Brombergers förlag, 1992.

En av orsakerna till att jag ibland inte vill ha förslag på lösningar är att om jag inte gillar förslaget, ställs jag inför dilemmat att: Antingen förklara varför den föreslagna lösningen inte fungerar i mitt fall, eller tacka för förslaget och därefter låtsas glömma bort det.

I det förra fallet känner jag mig ofta tvungen att utveckla resonemanget kring problemet. Som lyssnaren, av förslaget till lösning att döma, inte förstår. Och effekten blir ett samtal som inte är så roligt.

I det senare fallet känns det som om jag lurar personen och det är inte heller kul. Allra tråkigast är det om personen senare, med förväntan i rösten, frågar om jag gjorde som han föreslagit.

Hur tycker intervjupersonerna att jag bör agera (fråga 14)?

Svaren gav mig dessvärre ingen tydlig vägledning eftersom det var dött lopp mellan de som föredrar att någon som de givit ett råd i en fråga tackar för rådet och säger att det är bra utan att sedan lyda det, jämfört med dom som föredrar att rådgivaren direkt förklarar att rådet är dåligt.

Det har förekommit att jag vidareberättat något som jag hört av en kamrat, varpå den som lyssnat glatt eller hånfullt påstått att det är en skröna. Sedan har jag skämts som en hund. Ändå har jag själv gjort samma sak själv då jag fått tillfälle till det. Ibland har det emellertid inte varit så lyckat för vi har hamnat i en situation där jag då måste bevisa att det är en skröna och i slutänden har vi nästan blivit osams. Vilket har gjort att jag funderar över om det bästa vore att aldrig spekulera i om något är en skröna eller inte.

Att döma av de tillfrågades svar (fråga 15, tabell 4) föredrar de flesta berättarna att höra att det är en skröna (alternativ A och B), jämfört formuleringar där ordet ”skröna” inte nämns (svar C). Märkligt nog fick den ”hårda” varianten (A) lika hög medelpoäng som den mer undanglidande varianten (B). Således kan jag kanske fortsätta skriva folk på näsan, i detta avseende, då tillfälle ges.

Tabell 4. Vad gör man om det är en skröna som berättas?

<i>Du berättar något som du hört ska ha hänt en bekant till en bekant och den som lyssnar inser att det förmodligen är fråga om en skröna, vad föredrar du (3=bäst):</i>	Medverkande nummer:								Medel
	1	2	3	4	5	6	7	8	
A. Lyssnaren säger att det är en skröna.	1	3	3	3	1	2	1	3	2,1
B. Han/hon säger typ: konstigt det där har jag hört förut, men då gällde det en annan person, kan det vara fråga om en skröna.	2	2	2	1	3	3	2	2	2,1
C. Lyssnaren säger samma sak som i alternativ B, men utan att överhuvudtaget påstå att det är en skröna.	3	1	1	2	2	1	3	1	1,8

Ganska ofta, då någon gör en utläggning som jag misstänker kommer att bli lång, ställs jag inför dilemmat om huruvida jag bör vänta till slutet med mina frågor, eller om jag bör ta dem successivt under berättandets gång. Fördelarna med det första scenariot är att berättaren slipper bli avbruten och att en del frågor blir inaktuella i takt med att berättelsen utvecklas. Nackdelarna är att jag måste hålla alla kommentarerna i huvudet samtidigt som jag tar in och begrundar resten av berättelsen, samt att alla kommentarer kommer onaturligt staplade på varandra när berättelsen är klar. Alternativen kan illustreras med följande exempel:

A: - Jag åkte till Västerås förra helgen. På vägen dit passerade vi en stor trafikolycka, som gjorde att vi satt fast i en bilkö i flera timmar. Så när vi kom fram dit vi skulle hade vi missat halva första halvlek av matchen. Dessutom hann vi inte äta, så jag var tvungen att köpa fem varmkorvar. Fast Bajen vann, så det var det värt.

B: - Var det en bandymatch?

A: - Ja.

B: - Var det många bilar inblandade?

A: - Ja det var en seriekrock med minst fem bilar.

B: - Var det inte ganska kallt förra helgen?

A: - Jo det var säker tio minusgrader, men jag hade långkalsonger och dunjacka.

B: - Åt ni middag på vägen hem?

A: - Ja vi stannade på en pizzeria.

Eller:

A: - Jag åkte till Västerås förra helgen.

B: - Var det en bandymatch?

A: - Ja och på vägen dit passerade vi en stor trafikolycka, som gjorde att vi satt fast i en bilkö i flera timmar.

B: - Var det många bilar inblandade?

A: - Ja det var en seriekrock med minst fem bilar och när vi kom fram dit vi skulle hade vi missat halva första halvlek av matchen.

B: - Var det inte ganska kallt förra helgen?

A: - Jo det var säker tio minusgrader, men jag hade långkalsonger och dunjacka. Dessutom hann vi inte äta, så jag var tvungen att köpa fem varmkorvar.

B: - Åt ni middag på vägen hem?

A: - Ja vi stannade på en pizzeria. Fast Bajen vann, så det var det värt.

Hur bör jag agera i detta avseende (fråga 16)?

Alla fyra kvinnorna och en av männen tycker att jag ska ta frågorna efter hand som de dyker upp. Men två av de övriga männen föredrar att alla frågor och kommentarer ställs efter det att berättelsen är klar. Emedan det för den sista mannen inte spelar någon roll. Så det finns, baserat på resultatet, inget givet förhållningssätt som alltid är bäst i denna fråga. Förutom, kanske, att kvinnor i högre utsträckning än män, vill att händelser berättas i dialogform.

Det händer, om än väldigt sällan, att en vän berömmar mig för ett klädesplagg som jag har på mig. Vilket gör mig glad, men ibland får berömmet mig att fundera över om det kanske betyder att mina övriga plagg enligt berömmaren är fula. Å andra sidan är det ännu mer sällan någon har sagt till mig att så är fallet. Fast de gångerna det har hänt, har det varit betydligt mer värdefullt för mig än de gånger jag fått beröm. Detta då det är lättare för mig att göra någonting åt ett fullt plagg, dvs. kasta det eller spara det till nästa gång jag målar huset. Jämfört med att försöka hitta fler plagg som liknar det fina plagget, nästa gång jag handlar kläder. Jag undrar vad andra tycker och hur jagsjälv bör agera i de fall någon av mina vänner råkar ha ett särskilt fult och/eller snyggt plagg på sig?

De flesta intervjuade tycker tydligen inte som jag utan de föredrar beröm för det fina plagget framför kritik emot det fula (5 av 8, fråga 17). Sålunda bör jag kanske hålla mig till beröm i fortsättningen. Dessutom kanske jag inte bör lita på att andra hjälper mig att sortera bort ens mina fulaste klädesplagg.

Ibland händer det att någon berättar en historia för mig, som de redan berättat för mig tidigare. Kanske för att dom, likväl som jag, har svårt att hålla reda på vilka de redan har berättat historien för. Då ställs jag inför valet att raskt avbryta berättaren och tala om att det är en repris på gång, vänta till dess historien är färdigberättad och därefter tala om att den är gammal, eller att inte låtsas om att det är en repris. Den första varianten kanske genererar talaren mindre, men den känns bryskare. Den tredje är nog trevligast, fast den kan ge intrycket att jag som lyssnare är glömsk eller dålig på att lyssna. Vilken av dessa reaktioner föredrar andra (fråga 18)?

Det alternativ som rankades högst var att bli avbruten direkt med ett påpekande om att historien redan är berättad (tabell 5), jämfört med att lyssnaren inte låtsas om att de hört historien, eller att de talar om det först när historien är färdigberättad. Den minst osäkra slutsatsen av resultatet är att jag åtminstone inte bör välja den sista varianten.

Tabell 5. Vad gör man om en berättare tar samma historia i repris?

<i>Du berättar något som du redan berättat för lyssnaren tidigare, vilken respons föredrar du (gradera, 3= bäst):</i>	Medverkande nummer:								Medel
	1	2	3	4	5	6	7	8	
A. Lyssnaren direkt påpekar att du redan berättat det.	2	1	3	3	1	3	3	2	2,3
B. Han/hon inte låtsas om att du redan sagt det.	1	3	1	2	3	2	2	3	2,1
C. Han/hon väntar tills du berättat klart och säger därefter som det är.	3	2	2	1	2	1	1	1	1,6

Det händer ibland att andra missuppfattar saker som jag berättar. Ibland är det missuppfattningar som kan få negativa konsekvenser, exempelvis ifall det är fråga om en vägbeskrivning. Då är det givetvis en fördel om jag förklarar igen. Andra gånger, såsom när det handlar om rent kallprat, kan en förklaring däremot leda till att konversationen störs och därmed blir mindre underhållande. Vetskapen om detta skapar i dylika situationer ett mindre dilemma. Ska jag korrigera lyssnarens uppfattning med risken att flytet i konversationen blir lidande? Eller är det bäst att låta lyssnaren leva med den felaktiga uppfattningen för trevnadens skull? Vad tycker de som missuppfattat?

Svaren (fråga 19) tyder på att det som regel är bäst att förklara om till dess att den lyssnande förefaller förstå. Eftersom sex av de medverkande valde det alternativet, även om det är fråga om rent kallprat.

Ibland när jag kliver in i ett pågående samtal tänker jag att jag inte vill besvara de samtalande med att fråga om vad som hitintills sagts, men jag vill ändå inte vara tyst. Kanske tycker jag också att det är lite spännande att så snabbt som möjligt gissa vad de pratar om och som ett kvitto på att jag gissat rätt, gör jag så fort som möjligt ett inlägg i deras debatt. En del gånger har jag då möts av irriterade blickar, andra gånger förvånade dito, fast oftast resulterar inlägget inte i någon för mig märkbar reaktion överhuvud taget. Så vad tycker folk?

Lika många intervjupersoner menade emellertid, till min förvåning, att de föredrar att den nytillkomne ber om en resumé (fråga 20, tabell 6) jämfört med att han eller hon gissar rätt på vad som tidigare sagt och säger en relevant kommentar. Och majoriteten tyckte, så klart, sämst om alternativet att den nytillkomne gissar fel och kommer med en irrelevant kommentar. Dessa resultat talar således ganska tydligt för allternativet att be om en sammanfattning.

Tabell 6. Vad bör den som kommer in i ett pågående samtal göra?

<i>Du samtalar med någon och en tredje person tillkommer, och gör (gradera efter vad du föredrar, 3=bäst):</i>	Medverkande nummer:								Medel
	1	2	3	4	5	6	7	8	
A. Personen gissar vad ni pratar om och säger något som är ytterst relevant.	1	3	2	2	2	3	3	3	2,4
B. Personen er repetera vad som hitintills sagts.	3	2	3	3	3	1	2	2	2,4
C. Han/hon vad ni pratar om och säger något irrelevant.	2	1	1	1	1	2	1	1	1,3

Slutligen har jag för vana att på ett ganska rättframt sätt korrigera påståenden som jag tror är felaktiga. Detta för att det inte ska bli några missförstånd om vad som, enligt min mening, är det korrekta. Jag anar dock att alla inte uppskattar min rättframhet. Det visade sig dessvärre att mina aningar kanske är sanna, eftersom det bara var en av de medverkande som i dessa sammanhang uppskattar ett rättframt sätt (fråga 21), jämfört med ”mjukare” alternativ. Med tanke på hur de svarade i denna fråga och med tanke på att samtliga medverkande känner mig och mitt sätt att konversera väldigt väl, kan jag nog inte få ett tydligare kvitto på att jag bör lägga av med den ovanan.

Ett varmt tack till er som medverkade i studien!

Bilaga. Frågorna i intervjun.

1. Du berättar för någon att du har en krämpa av något slag och den du pratar med har en liknande krämpa fast värre, vad föredrar du (gradera, 3= bäst):
 - A. Han/hon svarar med att beskriva den egna krämpan.
 - B. Han/hon svarar något vars avsikt är att trösta och berättar därefter om sin egen krämpa.
 - C. Han/hon svarar något vars avsikt är att trösta och frågar därefter om hälsan i övrigt utan att nämna sina egna besvär.

2. Om du berättar något som du tycker är intressant eller viktigt för någon, vilken sorts respons föredrar du (gradera, 5= bäst):
 - A. Endast ett hummande.
 - B. Ett hummande och en följdfråga.
 - C. En fråga i stil med exempelvis: är det bra eller dåligt?
 - D. En värdering av det du säger som ger dig en aning om att den lyssnade inte förstått.
 - E. En värdering som gör att du förstår att personen uppfattat saken på samma sätt som du.

3. Om du frågar någon du känner, hur exempelvis helgen eller semestern varit, vill du då att den tillfrågade efter sitt svar frågar dig samma sak?
 - A. Alltid.
 - B. Det beror på frågan.
 - C. Nej jag har inget behov att berätta om den som lyssnar inte verkar ha något intresse av att veta.

4. Om du frågar någon om hur den mår, vilken sorts svar föredrar du:
 - A. Toppen, bra, bara fint eller liknande även fast personen har sina vardagliga krämpor och problem.
 - B. Ett ärligt svar om jag har tid att lyssna annars något som inte tvingar mig att ställa följdfrågor.
 - C. Om det är någon jag bryr mig om vill jag ha ett ärligt svar annars inte.
 - D. Ett lagom ärligt svar är alltid bäst, dvs. jag vill inte bli indragen i värsta känslomässiga misären, men föredrar när någon svarar typ "lite ont i foten, men annars bra" istället för "bara fint".
 - E. Ett ärligt svar är alltid bäst.

5. Vilken av dessa inledningar tycker du ger mest trovärdighet åt det efterföljande:

- A. Jag tycker att...
- B. Jag läste i morgontidningen att...
- C. Min man...

6. Om du bjuder någon på mat och denne inte gillar det du bjuder på, föredrar du att gästen (gradera, 5= bäst):

- A. Plågar i sig maten utan att säga något av hänsyn till dig.
- B. Säger sig vara mätt efter någon tugga varpå resten lämnas.
- C. Ber om extra kryddor, mer sås eller dylikt och lyckats därmed göra anrättningen ätbar för honom eller henne.
- D. Spelar så bra att du inte märker lidandet och du därmed får intrycket att maten var uppskattad.
- E. Smakar på maten och därefter lämnar den på tallriken utan kommentarer.

7. Om du istället blir bjuden på mat, hur skulle du helst göra ranka samma alternativ.

8. Har du varit medlem i en grupp där den som för stunden inte närvarat, som regel blivit föremål för de andras kritik, oavsett vem det än har varit och om det är så, tror du det är vanligt förekommande?

9. Du säger något ofördelaktigt om en icke närvarande till en person som också känner den det gäller. Föredrar du då att:

- A. Den du säger det till bekräftar din åsikt.
- B. Denne tar den icke närvarande personen i försvar.

10. Om du vill berätta något för en person som inte har tid att lyssna föredrar du då att:

- A. Personen direkt avbryter och talar om att han/hon inte har tid att prata, eller att
- B. Personen vänta till dess att du sagt de du har att säga och sedan talar om att han/hon inte har tid att svara.

11. Om den du pratar med inte hör vad du säger, men det du säger egentligen är oviktigt, vad föredrar du (gradera, 3= bäst):

- A. Att lyssnaren frågar vad du sa och ni tvingas ta om det flera gånger.
- B. Han/hon frågar en gång och låtsas därefter höra.
- C. Han/hon direkt låtsas höra.

12. Om den du pratar med inte hör vad du säger och det du vill säga är viktigt, vad föredrar du (gradera, 3= bäst):

- A. Att lyssnaren frågar vad du sa och ni tvingas ta om det flera gånger.
- B. Han/hon frågar en gång och låtsas därefter höra.
- C. Han/hon låtsas direkt höra.

13. Om du berättar för någon om ett problem som du upplever, betyder det att du (gradera, 3= bäst):

- A. Alltid vill att den som lyssnar ska försöka hjälpa dig att komma med en lösning.
- B. Ibland vill ha hjälp med ett förslag på lösning andra gånger berättar du utan att vilja ha en lösning.
- C. Du vill aldrig att någon annan serverar dig lösningar på dina problem.

14. Du ger någon ett råd i en fråga som denne har beskrivit för dig, vilket tycker du är bäst:

- A. Denne säger att rådet är bra, men lyder det inte.
- B. Denne direkt förklarar att rådet är dåligt.

15. Du berättar något som du hört ska ha hänt en bekant till en bekant och den som lyssnar inser att det förmodligen är fråga om en skröna, vad föredrar du (gradera, 3= bäst):

- A. Lyssnaren säger att det är en skröna.
- B. Han/hon säger typ: konstigt det där har jag hört förut, men då gällde det en annan person, kan det vara fråga om en skröna.
- C. Lyssnaren säger samma sak som alternativ B, men utan att överhuvudtaget påstå att det är en skröna.

16. Om du berättar en längre historia om något, som du exempelvis har upplevt, föredrar du då att få prata ostört till dess att du är klar med hela historien. Och att lyssnaren kommer med alla eventuella kommentarer och frågor efter att du är klar eller tycker du det är bättre att frågorna ställs under tiden som de dyker upp.

17. Låt säga att du har på dig ett plagg som din vän tycker är ovanligt snyggt och ett som han/hon tycker är motsatsen, vilket föredrar du:

- A. Beröm för det fina plagget, eller
- B. Ett finkänsligt påpekande om att det "fula" plagget inte är så snyggt.

18. Du berättar något som du redan berättat för lyssnaren tidigare, vilken respons föredrar du (gradera, 3= bäst):

- A. Lyssnaren direkt påpekar att du redan berättat det.
- B. Han/hon inte låtsas om att du redan sagt det.
- C. Han/hon väntar tills du berättat klart och säger därefter som det är.

19. Om någon, i en ren kallpratsituation, säger något som du missuppfattar och du därmed svarar på ett sätt som inte är kompatibelt med personens egentliga tanke, vad föredrar du då:

- A. Att personen förklarar om.
- B. Personen spinner vidare på den nya tråden.

20. Du samtalar med någon och en tredje person tillkommer, och gör (gradera efter vad du föredrar, 3= bäst):

- A. Personen gissar vad ni pratar om och säger något som är ytterst relevant.
- B. Personen ber er repetera vad som hitintills sagts.
- C. Han/hon gissar vad ni pratar om och säger något irrelevant.

21. Om du säger något till en person, som på goda grunder vet att du har fel, föredrar du då att:

- A. Personen talar rakt på sak säger att du har fel, eller:
- B. Säger det med ord som: Jag tror inte det stämmer för...